

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Форостян Ольги Іванівни
на дисертацію Тороп Крістіни Сергіївни
“Теоретичні і методичні засади формування ключових
компетентностей в учнів з порушеннями інтелектуального
розвитку” подану на здобуття наукового ступеня доктора
педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна
педагогіка**

Залучення осіб з особливими потребами в загальноосвітній простір України є одним із пріоритетних напрямів державної освітньої політики, яка гарантує їм право на освіту й забезпечення рівних можливостей у всіх сферах суспільного життя, що окреслено в низці урядових нормативно-правових документів: Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI ст.), Національній доктрині розвитку освіти, Законі України «Про освіту», Постановах КМ «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр», «Деякі питання створення ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів», наказів МОН «Про затвердження концепції розвитку інклюзивного навчання», «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» та ін.

У сучасних реаліях право на освіту для осіб із особливими потребами має особливе значення як чи не єдина можливість подолати соціальну сегрегацію, включитися в суспільне й соціально-економічне життя, сформувати власний повноцінний соціальний статус.

Розв'язання питань у сфері освіти осіб з особливими потребами у вузькому розумінні орієнтовані на ефективне використання збережених функцій, здатних забезпечити цілеспрямований розвиток їх психічних процесів, які обумовлюють рівень опанування знаннями, уміннями, навичками, їхню інтеграцію у суспільство, у широкому – доступ до освіти,

відкритість освіти як у горизонтальній, так і вертикальній площинах, якість освіти, що гарантує конкурентоспроможність й мобільність таких осіб тощо. Все це багато в чому залежить не лише від отриманих знань і вмінь, а від засвоєних «компетенцій» і «компетентностей», що відповідають розумінню сучасних завдань освіти.

У світлі цих тенденцій актуальними є дослідження, присвячені оптимізації навчальної діяльності дітей особливими освітніми потребами в умовах компетентнісного підходу. Важливість розв'язання зазначеної проблеми зумовлює особливу актуальність дисертаційного дослідження К.С. Тороп, присвяченого вивченню та формуванню ключових компетентностей в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Актуальність дослідження безпосередньо пов'язана з забезпеченням та реалізацією Державних програм щодо надання спеціальної психокорекційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, спрямованими на розвиток пізнавальної та особистісної сфер цих учнів, що виявляються у змінах навчальної мотивації, усвідомленні власних можливостей, підвищенні самокритичності, оволодінні способами організації навчальної діяльності. Вирішення цих питань, насамперед, залежить від сформованості ключових компетентностей учнів, адже навчання в умовах компетентнісного підходу є навчання протягом життя, а відтак, учні з порушеннями інтелектуального розвитку мають можливість набуття навичок і вмінь, необхідних їм у життєдіяльності та соціальній адаптації в цілому.

Про наукову обізнаність здобувачки свідчить чітко визначений та сформульований науковий апарат дисертації: мета, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічна основа дослідження. У психолого-педагогічному інструментарії подано як теоретичні, емпіричні так і статистичні методи дослідження.

Авторська концепція дослідження ґрунтується на законах діалектичної єдності, та інтегрованого взаємозв'язку явищ і законів як цілісної системи; цілісному підході до розвитку особистості на основі соціокультурної концепції, що передбачає створення сприятливих умов для навчання і розвитку осіб з особливими потребами і забезпечення їм рівних прав в одержанні освітніх послуг; соціальній спрямованості освітнього процесу на основі організації навчання з урахуванням розвитку пізнавальних можливостей осіб з ППР; змістових і організаційно-методичних особливостей навчання і виховання з використанням адекватних форм організації освітнього процесу і його спрямованості на формування життєвих компетентностей учнів з ППР та ін.

Науково-категоріальний апарат характеризується коректним визначенням об'єкту, предмету, мети, завдань, теоретико-методологічного підґрунтя дослідження. Сформульовані завдання підпорядковані меті, засвідчують логічність та послідовність основних етапів дослідження.

На позитивну оцінку заслуговує чітка систематизація дисертаційних матеріалів, формування складових (розділів, підрозділів), зміст кожного з яких відповідає етапам проведення теоретико-пошукового дослідження. Переконаливою видається достовірність і вірогідність результатів, що забезпечено відповідними кількісними й якісними показниками.

У теоретичному плані, проаналізовано проблему компетентнісного підходу з позицій педагогічних, психологічних, діяльнісних доктрин.

На підґрунті ідей функціонально-рівневого підходу розроблено структурно-функціональну модель ключових компетентностей учнів з порушеннями інтелекту, в якій ключові компетентності розглядаються як система, що складається з когнітивної, мотиваційної та соціальної компетентності й передбачають розгляд предметних компетентностей, наскрізних вмінь, пов'язаних з ними та компетентнісної характеристики учня.

Оптимізація процесу адаптації навчання школярів з порушеннями інтелектуального розвитку потребує розроблення нових організаційно-педагогічних та методичних умов навчання таких дітей, у цьому контексті варто відзначити розроблену дисертанткою систему адаптації навчального процесу школярів з порушеннями інтелекту, яка містить цільовий, змістовний, технологічний та результативний компоненти. Цінним є те, що у запропонованій системі представлено основні підходи до сприйняття, осмислення та засвоєння знань, опанування освітніми вміннями й навичками, принципи реалізації компетентнісного підходу, визначено фактори формування ключових компетентностей, організаційні форми роботи, організаційно-педагогічні умови та очікувані результати.

Варто відзначити, що у дисертаційній роботі К.С.Тороп вперше, на основі отриманих даних за рівнями ключових компетентностей та статистичних результатів визначено типологічні особливості компетентнісних характеристик учнів в навчанні, що дало змогу авторці забезпечити диференційований підхід в процесі формуванні ключових компетентностей у дітей кожної з груп.

Заслуговує на особливу увагу розроблена концептуальна модель системи формування ключових компетентностей засобами STEM-орієнтованого навчання, яка ґрунтується на психолого-педагогічних концепціях розвивального та особистісно зорієнтованого навчання й містить п'ять блоків: концептуальний, організаційно-методичний, формувальний, технології педагогічної дії і оцінно-прогностичний.

Наукова новизна дослідження та одержаних результатів насамперед, полягає в авторському підході до розгляду поняття «ключові компетентності», що інтерпретуються авторкою як такі, які не зводиться ні до знань, ні до умінь, а є певного типу системою, що пов'язує знання та діяльність особистості і розглядаються у взаємозв'язку когнітивних,

мотиваційних та соціальних компетентностей, набуття яких перетворює дитину в суб'єкта навчання.

Теоретичну значимість і практичну значущість мають розроблені автором зміст, форми і методи STEM-орієнтованого навчання школярів з ППР в умовах компетентнісного підходу, що увійшли в систему формування ключових компетентностей і реалізувалися на етапах «Одержання знань», «Засвоєння знань» і «Застосування знань». Цікавою у практичному плані є розроблена авторська програма «Навчальна робототехніка», яка застосовувалася у корекційно-розвивальній програмі формування ключових компетентностей і передбачала поступове і багатоступеневе розгортання дій пізнавального, комунікативного, емоційно-чуттєвого змісту: вміння ставити цілі та досягати їх, робити власний вибір (внутрішня мотивація), адаптивні здатності, здатність до співпраці і взаємопорозуміння та ін.

Значущим надбанням для навчання дітей з порушеннями інтелекту є розробленні за результатами дослідження модельні навчальні програми для учнів 5 - 6 класів: «Математика», «Українська мова», «Українська література», «Технології. Обслуговуюча праця», «Технології. Квітникарство», «Технології. Столярна справа», «Технології. Слюсарна справа», «Технології. Швейна справа», «Мистецтво (інтегрований курс)», «Здоров'я, безпека та добробут (інтегрований курс)» та створенні новітні підручники для осіб з особливими освітніми потребами (F 70): «Фізика і хімія в побуті» (7 кл., 8 кл.), «Українська література» (9 кл.).

Результати та основний зміст дослідження висвітлено у наукових та навчально-методичних публікаціях автора, серед яких: 4 статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, зарахованих до міжнародних наукометричних баз даних; 2 статті у наукових фахових виданнях країн Європейського Союзу; 12 статей у наукових фахових виданнях України з педагогіки; 2 колективні монографії; 8 наукових праць,

які засвідчують апробацію матеріалів дослідження на науково-практичних конференціях; 30 працях, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Значущим надбанням дисертантки стало розроблення цілісної, науково-обґрунтованої методичної системи, впровадження якої в педагогічну практику дасть змогу відчутно підвищити не лише рівень компетентнісної зрілості учнів з порушенням інтелектуального розвитку, але й сприятиме оптимізації їхньої підготовки до самостійного життя в цілому.

Роботу виконано відповідно до сучасних вимог щодо докторських дисертацій.

Загалом позитивно оцінюючи результати наукового дослідження, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та побажання:

1. У теоретичних розділах дисертації дисертантка розкриває сутність та технологічні аспекти різних форм роботи в контексті STEM-орієнтованого навчання, у тому числі з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку, втім, на нашу думку, доцільно було б розкрити питання STEM-орієнтованого навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в окремому розділі, що б розширило як теоретичну так і практичну значущість проведеного дослідження.

2. У дослідженні визначено психологічні механізми функціонування ключових компетентностей в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, в яких основним чинником виступає рефлексія, що є механізмом трансформації знань, умінь і навичок у компетентнісні характеристики учня. Враховуючи недостатність цілепокладання, недиференційовану асоціальну поведінку, вузькість соціального досвіду, неадекватну самооцінку, уникнення відповідальності та інші інфантильні риси молодших школярів з порушеннями інтелекту, наскільки сформованою є ця складова особистості саме у молодших підлітків з порушеннями

інтелекту, і чи можна на неї опиратися при формуванні, наприклад, міжпредметної компетентності, про яку частково згадується у четвертому розділі? Яку роль відіграє рефлексія у функціонуванні ключових компетентностей?

3. У дисертації одним з методів дослідження є спостереження за роботою вчителів під час впровадження STEM в освітній процес дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, що дало змогу К.С.Тороп зробити висновки, що вчителі виявляють інтерес і здатні підтримувати STEM-навчання. Втім у експериментальній частині роботи не описано організаційно-методичні умови підготовки педагогічних працівників до впровадження STEM-орієнтованого навчання. Обґрунтуйте, яким чином здійснювалася підготовка педагогічних працівників до впровадження STEM-орієнтованого навчання в освітній процес учнів з порушеннями інтелекту?

4. Результати емпіричного дослідження свідчать про значний комплекс методів діагностики сформованості ключових компетентностей. Виникає необхідність уточнення щодо вибору методики визначення навчальної мотивації за різними авторами, та визначення критеріїв оцінювання мотиваційної компетентності.

Однак, наведені зауваження і побажання не впливають на загальну високо позитивну оцінку докторської дисертації К.С.Тороп, що є актуальним і оригінальним науковим дослідженням у галузі спеціальної педагогіки, містить цікаві авторські методичні підходи та експериментальні результати.

Таким чином, дисертація Тороп Крістини Сергіївни на тему «Теоретичні і методичні засади формування ключових компетентностей в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку» має теоретичне і практичне значення, відповідає паспорту спеціальності, вимогам п.п. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук»,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 і вимогам МОН України, що висуваються до докторських дисертацій, а її авторка, Тороп Крістіна Сергіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

**доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри дефектології
та фізичної реабілітації**

**Південноукраїнського національного
педагогічного університету
ім. К.Д.Ушинського**

Ольга ФОРОСТЯН